

Kulüp Dizisi: Görünmeyi Tartışmak, Hakim Ulus Şovenizmi ve Gerçek Kurtuluşa Dair

28.11.2021 • Güncel Müdahaleler, Ulusal Sorun • Yeni Komünizm

Editörün Notu: Sitemiz yazarlarından İbrahim Salik'in kaleme aldığı aşağıdaki yazı diziyeye dair diziyi izlememiş olanlar için dizinin detaylarını anlatan bilgiler (spoiler) bulunmaktadır.

Kulüp dizisi Kasım ayının başlarında bir internet platformu üzerinden izleyiciyle buluştu. 1950'lerin sonunu anlatan bir dönem dizisi olması, başarılı oyunculukları, üzerine sinematografik başarısı ve dekorlardan sahne detaylarına seçimlerle izleyiciyi haklı olarak etkilemeyi başaran dizi merkezine Türkiye'nin "saklı" ve en stereotipleştirilen azınlığı ve ötekisi olan Seferad Yahudilerini ve de sadece onlarla sınırlı kalmayarak dönemin hâkim ulus şovenizminden ağır bir şekilde darbe almış diğer azınlık gruplarını da gündeme getirerek değerli bir çabaya imza atmış.

Hikâye kendi içerisinde gençlik aşkı, bireysel hayaller ve tutkular, anne-kız ilişkileri, intikam gibi farklı temalar etrafında oluşturulsa da cumhuriyetin pek az tartışılan meselelerine girmekten ve bunların ne gibi gereksiz acılara sebebiyet verdiği; ideolojinin toplumun ve bireyin yaşamında oynadığı belirleyici role yaptığı vurguları da gündemine taşımaktan geri kalmamış. Dizide Gökçe Bahadır'ın başarıyla canlandığı Matilda karakteri 1940'lı yıllarda "yasak" aşkı ve henüz doğmamış kızının babasını öldürüyor ve hapse giriyor. Bunun sebebini dizinin ilerleyen bölümlerinde öğreniyoruz: Zengin bir Yahudi ailenin kızı olan Matilda babasının güvenilen elemanı ile bir aşk yaşamaya başlıyor. Önlerine çıkan ilk engel bir Müslüman ve Yahudi arasındaki ilişkinin kabul edilemez olması. Ancak mesele bununla da sınırlı kalmıyor, cumhuriyetin kurucu öğelerinden birisi olan "Türklük" ve "Türkleştirme" kapsamında azınlık uluslar üzerinde yaşanmaya başlanan saldırıların hız kazandığı bir dönemde geçiyor dizi, Matilda'nın hayallerindeki bir sonraki engel Varlık Vergisi oluyor. Sevdiği adamın babası ve birçok akrabasını ihbar etmesi üzerine ailenin pek çok ferdi Aşkale Çalışma Kampı'na

gönderiliyor ve bir daha da bu kişilerden haber alınamıyor.

Varlık Vergisi ve Çalışma Kampları

Osmanlı İmparatorluğu içerisinde; *millet (ulus) anlayışı Müslüman olanlar ve gayri Müslümanlar için kullanılan bir kavramdı. Bu anlayışa göre Osmanlı toprakları üzerinde yaşayan Ermeniler, Rumlar, Yahudiler Osmanlı milletinin parçası değildiler. Bu halklar Osmanlı üst kimliğine tebaalardır. Osmanlı sürecinde çok dilli ve çok kültürlü olma özelliğini Müslüman olmayanlara yönelik zaman zaman yükselen yoğun baskıya rağmen sürdürmüştür.* [i]

Bununla beraber Avrupa'da gelişmekte olan modern kapitalizm ve bununla gelişen ulus devletçi modeller, Balkanlar'da ve Osmanlı İmparatorluğu'nun işgal ettiği çeşitli bölgelerdeki ulusçu akımlar ve II. Meşrutiyet sonrası İttihat ve Terakki iktidarında güçlenen "Türkçülük" ideolojisi, "Anadolu'nun Türkleştirilmesi" ve "Batı Ermenistan'ın engellenmesi" temelinde hayat bulan Ermeni Soykırımı, Cumhuriyet'in ilanı ve gayrimüslim burjuvazinin mallarına çökülmesiyle ve devlet sermayesiyle güçlendirilen, kompradorlaşan Türk burjuvaziyle beraber "ulus" ve "millet" kavramları da çok ciddi bir değişime uğramıştır. Bu şekilde *zayıf olan Türk burjuvazisi güçlenmiş ve yeni gelişmekte olan kapitalist ilişkiler için "ortak pazar" yaratabilmiştir. Türkiye'de uluslaşmanın, ulus-devlet yaratmanın güçlü temelleri böylece Ermeni Soykırımı ile ve Rumların mallarına el koyularak atılmıştır.* [ii]

1915 Ermeni Soykırımı'ndan 1938 Dersim Katliamı'na ve uluslaşma, ulus-devlet yaratma sürecinde yaşanan pek çok katliam ve pogrom sürecinden sonra 1940'lı yıllara gelindiğinde ideolojik ve kültürel olarak hız kazanmış bir hâkim ulus şovenizmi ile karşı karşıya geliriz. Artık Türk hâkim sınıflarının oturmuş resmi tarih ve dil tezlerinin yanı sıra bu hâkim ulus şovenizmini azgınca savunacak resmi bir aydın zümresi de güçlü bir şekilde kültürel alanı işgal etmiştir.

1942 yılında dönemin başbakanı ve rejimin kıdemli bürokratlarından Şükrü Saraçoğlu hükümet programını okurken şu ifadeleri dile getirmiştir:

Biz Türküz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız. Bizim için Türkçülük bir kan meselesi olduğu kadar ve laakal o kadar bir vicdan ve kültür meselesidir. (...) Biz ne sarayın ne sermayenin ne de sınıfların saltanatını istiyoruz. İstedığımız sadece Türk milletinin hakimiyetidir."

Hükümet programının açıklanmasının ardından bütün bir yaz boyunca gazetelerde “karaborsacı Yahudi” tipolojisi yaratıldı; Yahudiler hırsız, karaborsacı ve vurguncu şeklinde günlük olarak resmedildi. Kasım ayına gelindiğinde Maliye Bakanlığı’nın elinde Müslümanların “M”, gayrimüslimlerin “G” olarak işaretli olduğu, vergi mükelleflerinden oluşan bir liste vardı. 11 Kasım’da Varlık Vergisi Kanunu kabul edildi.

Ermenilerden %232, Yahudilerden %179 oranlarında vergiler talep eden vergi kanunuyla ilgili yine dönemin başbakanı Şükrü Saraçoğlu şunları söylemiştir:

“Bu kanun aynı zamanda bir devrim kanunudur. Bize ekonomik bağımsızlığımızı kazandıracak bir fırsat karşısındayız. Piyasamıza egemen olan yabancıları böylece ortadan kaldırarak, Türk piyasasını Türklerin eline vereceğiz.”

Varlık vergisi ile toplanan meblağlar dönemin devlet bütçesinin %80’ini oluşturmaktaydı. Akabinde sayıları zaten oldukça azalmış olan gayrimüslim nüfusun sayısı toplam nüfusun içerisinde artık sadece %1’i temsil edecekti.

Bu olağanüstü meblağlardaki vergiyi ödeyemeyenler ve geciktirenler ise Aşkale veya Sivrihisar’da çalışma kamplarına gönderildiler. Kış koşullarında ağır işlerde çalıştırılan gayrimüslimlerden çoğu yaşlı olan 20’yi aşkın kişi hayatını kaybederken, insanlar demiryolu ve karayollarının kar küremesi gibi ağır işlerde çalıştırıldılar. 10 ayın sonunda çalışma kamplarından dönenlerin pek çoğu ülkeyi terk etmeyi “seçti” daha doğrusu zorunlu bırakıldı!

Öteki Kimlikler ve Asimilasyon

Dizinin bir başka dikkat çeken bölümüyse karakterlerin toplumsal ve müşterek hayatları içerisinde yaşadıkları asimilasyon deneyimleri ve “varolamama” durumlarıdır. Örneğin Kulübün sahibi, bir hayli vizyoner gözükten Orhan Bey’in aslında Rum olduğunu ve adının da Niko olduğunu annesinin hafıza problemlerinin başlamasıyla öğreniriz. Orhan Bey veya Niko durumdan öylesine tedirgin olur ki evde çalışanları annesinden uzaklaştırır ve annesini de gözden uzaklara gönderir. Niko artık Orhan Bey olmuştur, Türkçe konuşacak ve vizyoner bir Türk iş insanı olacaktır. Milliyetçi bir organizasyonun kendisine yılın iş adamı ödülünü vermeyi teklif etmesi ama bunun için şartlarının kulüpte gayrimüslimlerin çalışmamaları teklifini de

kabul eden; sakladığı, utandığı gayrimüslim kimliğiyle Orhan Bey yılları kapsayan bu asimilasyon politikasının nasıl işlediğinin iyi bir örneğidir.

Bununla beraber annesi Matilda'nın korumacı tavırlarına rağmen, mahalle delikanlısı Fıstık İsmet ile aşk yaşayan haşarı kız Raşel bu ilişkinin başından itibaren kendisini Aysel olarak tanıtır. Bunun arkasında kuvvetle muhtemel İsmet'in gayrimüslim, Yahudi bir kızla uzun bir ilişkiyi kabul etmeyecek olması yatmaktadır. Beraber geçirdikleri mutlu anların ardından Aysel'in yani Raşel'in "Benim adım Raşel. Ben Yahudi'yim." demesi üzerine İsmet'ten yediği tokat aslında Türk hâkim ulus şovenizminin tokadıdır. Dizi burada daha sonra hızla sağa geçerek İsmet'in tokadını bir kimlik meselesinden çok bir yalan meselesine dönüştürerek kaçamak bir hamle yapar, belki de meseleleri pek zorlamak istemez.

Dizinin bir başka "uçarı" karakteri ise assolist Selim Songür'dür. Ebeveynlerinin ve toplumun tembilediği hayattan koparak "hayallerinin peşinde koşan" bir yetenek tipolojisi resmedilir burada. Ancak işin özünde ideoloji yine merkezi rodedir. Selim, kadınlara biçilen bir işi yapmak istemektedir. Assolistlik bir kadın işidir o dönemin toplumunda. Dolayısıyla kulüplerin kapılarından kovulur, şaklaban muamelesi görür. Selim'i dizi boyunca devamlı bir "varolamama" halinde görmemizin başlıca sebebi karakterin Türkçü/İslamcı ideolojinin sınırlarına sığamaması iken dizide bu aslında Selim-Baba ilişkisi temeline çekilmeye ve Selim'in kendisini Baba'ya kanıtlama arzusu ekseninde bir varoluş mücadelesi vermesine indirgenmeye çalışılır. Halbuki burada baba olan Baba'dan çok daha güçlü bir otorite figürü vardır; bütün kültürel, ideolojik ve siyasi kurumlarıyla sahnede Türk hâkim sınıflarının baskı aygıtı olan devlet vardır.

Ekranda karşımıza dikilen bir başka karakter ise Çelebi'dir. Dönemin gayrimüslim burjuvazi ve küçük burjuvazisinin mallarının ve servetlerinin gasp edilmesiyle serpilten Türk orta sınıfını temsil eder sanki Çelebi. Bir Yahudi'nin firmasındaki çaycı Aziz Somuncuoğluyken o artık Çelebi Beydir. Agop'a, Matilda'ya emirler yağdıran, Tasula'nın bedeninden ve emeğinden arsızca faydalanan otoriter, sert bir figürdür. Bir yandan kadınlardan "ahlaksızca" faydalanırken insanlara ahlak dersi vermesi de aslında bulunduğu/bulunabildiği hâkim konumdan kaynaklıdır. Yine dizi burada bizleri problemleri bir noktaya yönlendirir. Meseleyi Çelebi'nin bulunduğu hâkim

pozisyonun nasıl oluştuğu ve bunun ekonomik ve ideolojik nedenlerinden çıkartarak Çelebi'nin "terörünü" basit bir intikam hikayesiyle servis eder: Matilda'dan almak istediği intikam. Çelebi dizinin sonlarına doğru kendi çelişkileriyle sarsılır, kendisinin sözde iktidar figürü Mümtaz'ın kuş kafesini parçalayarak bu ahlaki çöküntü halini de yok eder. Ancak Çelebi'nin hâkim ulus şovenizmi ve bulunduğu konuma yükselişiyle yüzleşememesi, öteki üzerindeki iktidarının aslında kapitalist-emperyalist sistemin dünya çapındaki işleyişinin bir sonucu olmasıyla yüzleşememesi/yüzleştirilmemesi meseleyi basit bir ahlaki arınma çerçevesinde "çözümler".

Bütün Bu İlişkilerin Ötesinde GERÇEK Bir Devrim

Dizi insanlara hasıraltı edilen meseleleri tartışması, kaybolma tehlikesi altındaki Ladino dilini milyonların izlediği bir platforma taşınması ve Seferad Yahudilerinin kültürel ve müşterek hayatlarını göz önüne sermesiyle başlı başına pozitifdir. İnsanların bütün bu gerici ilişkileri sorgulaması, Türkiye Cumhuriyeti'nin yükseldiği tarihi ve acıları doğru bir şekilde anlaması çok önemlidir. Ancak yeterli değildir. Hâkim ulus şovenizmi bu sistemin işleyişinin bir sonucudur. Raşel'in İsmet'ten yediği tokatta, Matilda'nın akrabalarının öldürülmeleri de bütün özgüllükleriyle beraber Kürdistan'dan, İrlanda'ya, Katalunya'ya, Bask Ülkesine uzanan; Tamillerden, Yahudilere kadar genişleyen bir tahakkümün çeşitli örnekleridir. İnsanlığın bu gericilikten kopabilmesinin tek GERÇEK yolu da **GERÇEK bir devrimden** geçmektedir. Devrim sonrasında kurulacak olan Sosyalist Cumhuriyet, Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkını koşulsuz bir şekilde destekleyecek ve uluslar arasında tam hak eşitliğine dayanan bir iktidar kuracaktır. Yeni Sosyalist İktidarın devrim sonrası izleyeceği politiklardan da bahsettiğimiz, *Ulusal Sorun Dosyası*'nda da dile getirildiği üzere:

Dillerin ve kültürlerin üzerindeki tüm engellemeler kaldırılacak ve anadilde eğitim her bir ulus ve azınlık için uygulanacaktır. Uzun zamandır süren asimilasyondan ötürü ezilen ulusların dillerinin aşınması, hatta bazılarının yok olma noktasına gelmesinden ötürü, pozitif ayrımcılık uygulanarak, ezilen ulusun ve azınlıkların dillerinin yeniden serpilip gelişmesine ve dünya insanlık hazinesinin parçası olarak zenginleştirilmesine katkıda bulunacaktır. Resmi dil yasaklanacak, Yeni Sosyalist İktidar altında yaşayan halklar arasında gönüllü birlikteliğin ve bağların güçlenmesi için, etnik kökeni ne olursa olsun herkesin Kürtçe, Zazaca ve Türkçe,

Arapça ve diğer dilleri öğrenmesi teşvik edilecektir.

Böylesi özgürleştirici bir vizyonu hayata geçirebilmemiz komünizme yönelmiş sosyalist bir devrimi yapabilmemiz için insanların Bob Avakian'ın mimarı olduğu yeni komünizmi, yeni komünizmin yöntem ve yaklaşımını öğrenmeleri çok büyük bir aciliyet olduğu gibi aynı zamanda bir zorunluluktur da!

[i] *Ulusal Sorun Dosyası*, Yeni Komünizm Kolektifi Çalışma Grubu, 2021

[ii] *Ulusal Sorun Dosyası*, Yeni Komünizm Kolektifi Çalışma Grubu, 2021